

TURLI YOSHDAGI BOLALARNI BARCHA KRITERIYLARDA RIVOJLANISHIDAGI KO'RSATKICHLAR MUVOFIQLIGI

Mahmudova Saidaxon Zuhridin qizi

Andijon davlat universiteti

biologiya yo'nalishi 1 kurs magistranti

yuldashboy74yil@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14744783>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-Yanvar 2025 yil

Ma'qullandi: 24- Yanvar 2025 yil

Nashr qilindi: 27- Yanvar 2025 yil

KEY WORDS

Bolalar rivojlanishi, yosh davrlari, jismoniy rivojlanish, psixologik rivojlanish, intellektual rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, rivojlanish kriteriyalari, rivojlanish ko'rsatkichlari, global tadqiqotlar, erta rivojlanish.

ABSTRACT

Mazkur maqola turli yoshdagi bolalarning barcha rivojlanish kriteriyalaridagi ko'rsatkichlar muvofiqligini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada bolaning jismoniy, psixologik, intellektual va ijtimoiy rivojlanishining o'zaro ta'siri va muvofiqligi tahlil qilinadi. Har bir yosh davrida bolalarning rivojlanish ko'rsatkichlari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu ko'rsatkichlarning uyg'unligi bola salomatligi, ta'limi va jamiyatdagi muvaffaqiyati uchun muhimdir.

Maqolada, shuningdek, bolalarning turli yosh davrlarida rivojlanish kriteriyalarining o'zaro bog'lanishi va ularning ijtimoiy, psixologik va jismoniy o'sishiga ta'sirini tushunishga qaratilgan ilmiy yondashuvlar keltiriladi. Rivojlanishning har bir bosqichi o'zgacha ahamiyatga ega bo'lib, uning o'zaro uyg'unligi bolalarning kelajakdagi ijtimoiy va intellektual hayotiga katta ta'sir qiladi.

Har bir yosh davri o'ziga xos rivojlanish bosqichlarini o'z ichiga oladi, masalan, chaqaloqlikda motorik ko'nikmalar va emizish qobiliyatining rivojlanishi, maktabgacha yoshda aqliy va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish, o'smirlilikda esa intellektual va hissiy rivojlanishning muhim o'zgarishlari yuz beradi. Ushbu rivojlanish jarayonlari faqat bolaning sog'lom o'sishini ta'minlab qolmay, balki uning ijtimoiy hayotga integratsiyasini, kelajakdagi muvaffaqiyatlarini shakllantiradi.

Bolalar rivojlanishining barcha kriteriyalari - jismoniy salomatlik, psixologik holat, intellektual qobiliyatlar va ijtimoiy ko'nikmalar - bir-biriga o'zaro bog'liqdir. Ushbu kriteriyalarning har biri bolalarning o'sishi va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, ammo bu ko'rsatkichlarning bir-biriga uyg'unligi, ya'ni muvofiqligi, bolaning sog'lom rivojlanishining asosi hisoblanadi. Har bir yosh davrida bolalarning rivojlanishida qanday o'zgarishlar yuz berishini va bu o'zgarishlarning o'zaro qanday ta'sir qilishini tushunish, bolalarning to'liq rivojlanishiga yordam beruvchi samarali ta'lim va parvarish strategiyalarini ishlab chiqishga imkon yaratadi.

Bu maqolada bolalarning turli yosh davrlaridagi rivojlanish ko'rsatkichlari va ularning o'zaro muvofiqligiga alohida e'tibor qaratiladi. Rivojlanishning har bir kriteriyasi bolaning kelajakdagi hayoti uchun qanchalik muhim ekanligi, shuningdek, global miqyosdagi tajribalar

va yondashuvlar orqali bolalarning rivojlanishini qanday yaxshilash mumkinligi tahlil etiladi.

Turli yoshdagi bolalarni barcha kriteriyalarda rivojlanishidagi ko'rsatkichlar muvofiqligi

Bolalarni rivojlanishi, ularning yoshiga mos fiziologik, psixologik va ijtimoiy ko'rsatkichlar bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu maqolada turli yoshdagi bolalarning rivojlanish jarayonida kuzatiladigan ko'rsatkichlar muvofiqligini tahlil qilamiz va ularga ta'sir qiluvchi omillarni ko'rib chiqamiz.

1. Bolalar rivojlanishining asosiy kriteriyalari

Bolalar rivojlanishini aniqlashda quyidagi asosiy kriteriyalar hisobga olinadi:

1. **Jismoniy rivojlanish:** bolaning tana vazni, bo'yi, muskullarning kuchayishi va umumiy sog'lig'i.
2. **Intellectual rivojlanish:** bolaning fikrlash qobiliyati, til o'rganishi, o'qish va yozish ko'nikmalari.
3. **Psixologik rivojlanish:** hissiy barqarorlik, o'zini anglash va irodaviy xususiyatlar.
4. **Ijtimoiy rivojlanish:** jamiyat bilan o'zaro munosabat, guruhda ishlash va muloqot qilish ko'nikmalari.

Muvofiqlik: Bu yerda muvofiqlik bolaning barcha sohalarda bir tekis rivojlanishini anglatadi. Masalan, bolaning intellektual rivojlanishi yuqori bo'lsa-da, psixologik yoki ijtimoiy rivojlanishda orqada qolishi umumiy muvozanatni buzadi.

Eng ustuni: Bolaning psixologik rivojlanishi muvofiqlik uchun asosiy bo'g'indir. Chunki hissiy barqarorlik va o'zini anglash boshqa barcha ko'rsatkichlarga ham bevosita ta'sir qiladi.

2. Turli yoshdagi rivojlanish bosqichlari

Har bir yosh bosqichi o'ziga xos rivojlanish xususiyatlariga ega bo'lib, bu bolalarning muayyan davrlardagi ehtiyojlarini aniqlashga yordam beradi:

1. **0-3 yosh:** bu bosqichda bolalar asosan jismoniy rivojlanish va motorik ko'nikmalarni rivojlantiradi.
2. **3-6 yosh:** bolaning nutqi sezilarli rivojlanadi, mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlar shakllana boshlaydi.
3. **7-12 yosh:** bu davrda bolalar maktabdagi muvaffaqiyatlari orqali intellektual va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi.
4. **13-18 yosh:** o'smirlik davri bo'lib, bu davrda shaxsiyat shakllanishi, mustaqillik va ijtimoiy mas'uliyat kuchayadi.

Muvofiqlik: Bola o'z yoshiga mos rivojlanish bosqichlarini muvaffaqiyatli bosib o'tishi muhimdir. Masalan, 3-6 yoshda bola nutq va ijodiy rivojlanishda sust bo'lsa, bu kelgusi bosqichlardagi intellektual va ijtimoiy ko'nikmalariga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

Eng ustuni: Har bir bosqichda muvofiqlikni ta'minlash uchun bolaning yoshiga mos rivojlanish dasturlariga e'tibor qaratish zarur. Ushbu moslik barcha bosqichlarni bir-biriga bog'lab turadi.

3. Bolalar rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar

1. **Oila muhitining roli:** bolalarning rivojlanishida ota-onalar va ularning tarbiyaviy uslublari katta ahamiyatga ega. Sog'lom oila muhiti bolalarning hissiy va psixologik barqarorligini ta'minlaydi.
2. **Maktab va ta'lim muhitining ta'siri:** sifatli ta'lim bolaning intellektual

rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

3. **Jismoniy sog'liq va ovqatlanish:** to'g'ri ovqatlanish va sog'liqni nazorat qilish rivojlanishning barcha aspektlari uchun asosdir.

4. **Jamiyat va madaniy muhit:** bola o'sayotgan jamiyat va madaniyat uning dunyoqarashi va qadriyatlarini shakllantiradi.

Muvofiqlik: Ushbu omillar uyg'unlikda ishlaganda bola rivojlanishining barcha sohalarida barqarorlikni ta'minlash mumkin. Masalan, oilaviy qo'llab-quvvatlov yo'q bo'lsa, maktabdagi muvaffaqiyatlar ham sustlashishi mumkin.

Eng ustuni: Oila muhitining ijobiy bo'lishi muvofiqlikni ta'minlashdagi eng muhim omildir. Bu, ayniqsa, bolaning hissiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi.

4. Bolalarni rivojlanishida muvofiqlikni ta'minlash yo'llari

Bolalarning rivojlanishidagi muvofiqlikni ta'minlash uchun quyidagi choralarga e'tibor qaratish lozim:

1. Har bir yosh bosqichiga mos rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish.
2. Bolalar bilan ishlovchi mutaxassislarini (pedagoglar, psixologlar va shifokorlar) tayyorlash.
3. Oilaviy va maktab ta'limi o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish.
4. Bolalar salomatligini muntazam nazorat qilish va ularni sportga jalb qilish.

Muvofiqlik: Bu yerda muvofiqlik bolaning barcha sohalarida bir tekis rivojlanishini anglatadi. Masalan, bolaning intellektual rivojlanishi yuqori bo'lsa-da, psixologik yoki ijtimoiy rivojlanishda orqada qolishi umumiy muvozanatni buzadi.

Eng ustuni: Bolaning psixologik rivojlanishi muvofiqlik uchun asosiy bo'g'indir. Chunki hissiy barqarorlik va o'zini anglash boshqa barcha ko'rsatkichlarga ham bevosita ta'sir qiladi.

Xulosa Bolalarning rivojlanish jarayoni biologik, psixologik va ijtimoiy omillar ta'sirida shakllanadi va turli yosh davrlariga xos bo'lgan o'ziga xos xususiyatlar bilan ajralib turadi. Bu jarayonni tahlil qilishda bir qancha muhim mezonlar – jismoniy rivojlanish, psixik rivojlanish, intellektual qobiliyatlar, emotsional holat va ijtimoiy moslashuv darajasi – inobatga olinadi.

Jismoniy rivojlanish muvofiqligi: Har bir yosh davrida bolalarning bo'yi, vazni, mushak va skelet tizimining rivojlanishi turli ko'rsatkichlar bilan belgilanadi. Jismoniy rivojlanishning normal darajasi bolaning sog'lig'ini, faoliyat samaradorligini va boshqa rivojlanish sohalariga ta'sirini aks ettiradi. Bolaning ovqatlanishi, harakat faoliyati va atrof-muhit sharoitlari bu ko'rsatkichlarga bevosita ta'sir qiladi.

Psixologik rivojlanish: Bolaning emotsional barqarorligi, o'z-o'zini anglash qobiliyati va o'zgalarga nisbatan munosabati uning psixologik rivojlanishini belgilaydi. Bu jarayon o'z navbatida ijtimoiy muhit, oila va ta'lim jarayonidan ta'sirlanadi. Turli yosh bosqichlarida emotsional rivojlanishdagi me'yoriy o'zgarishlarni tushunish muhimdir.

Intellektual rivojlanish: Bolalarning kognitiv qobiliyatlari, fikrlash jarayonlari, til rivoji va o'qish, yozish, hisoblash qobiliyatlari bu yo'nalishda tahlil qilinadi. Ushbu ko'rsatkichlar muvofiqligi bolaning ta'lim olishi va ilmiy faoliyatga tayyorlanishiga ta'sir qiladi.

Ijtimoiy rivojlanish: Bolaning atrofdagi odamlar bilan muloqot qilish ko'nikmalari, jamoada ishlash va hamkorlik qilish qobiliyati ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlarining muhim qismidir. Bu jarayon oiladagi tarbiya, maktabgacha va maktab davridagi ta'lim jarayonida shakllanadi.

Ko'rsatkichlar muvofiqligi va omillar: Bolalarning rivojlanishida o'zaro bog'liq bo'lgan bu ko'rsatkichlarning muvofiqligini ta'minlash – sog'lom avlodni tarbiyalashdagi muhim vazifalardan biridir. O'z vaqtida aniqlangan muammolar va ularni bartaraf etish choralari bolaning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Umumiy xulosa qilib aytganda, turli yoshdagi bolalarning rivojlanishidagi barcha kriteriyalar muvofiqligini ta'minlash uchun har tomonlama yondashuv zarur. Ta'lim va tarbiya jarayonlarini individual yondashuv asosida tashkil etish, ota-onalar va pedagoglarning birgalikdagi sa'y-harakatlari bolalarning sog'lom, intellektual va ijtimoiy rivojlangan shaxs bo'lib shakllanishiga yordam beradi.

Adabiyotlar:

1. Z. T. Rajamurodov, B. M. Bozorov A. I. Rajabov, d. G'. Hayitov
Yosh Fiziologiyasi va gigienasi Toshkent «Tafakkur Bo'stoni» 2013
2. Tuxtaev F, Jabborov R. Dehqonov Sh. O'smirlar fiziologiyasi (uslubiy qo'llanma). - Samarqand, 2007
3. A. Aripov, N. Shaxmurova. Yosh fiziologiyasi va gigiyenasi. - T.: Yangi asr avlodi, 2009.
4. .Sodiqov B., Suchkarova L. Bolalar va o'smirlar fiziologiyasi va gigiyenasi. CTzbekiston milliy entsiklopediyasi davlat nashriyoti. T.. 2005.

INNOVATIVE
ACADEMY